

NGHIÊN CỨU VỀ BÁO CHÍ KIẾN TẠO TRONG THỜI ĐẠI CÔNG NGHỆ SỐ VÀ ĐỀ XUẤT GIẢI PHÁP THỨC ĐẨY VAI TRÒ KIẾN TẠO CỦA BÁO CHÍ CHUYÊN NGÀNH TẠI VIỆT NAM THỜI CÔNG NGHỆ SỐ

CHỦ NHIỆM ĐỀ TÀI: THS TRẦN ANH TÚ

Đề tài khoa học cấp Bộ

Cơ quan chủ trì: Tạp chí Thông tin và Truyền thông

Thời gian nghiên cứu: Năm 2024

Trong bối cảnh chuyển đổi số và cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư đang diễn ra sâu rộng, báo chí thế giới nói chung và báo chí Việt Nam nói riêng đang đứng trước những biến đổi căn bản về môi trường hoạt động, phương thức sản xuất - phân phối - tiếp nhận thông tin cũng như vai trò xã hội của mình. Sự bùng nổ của internet, mạng xã hội và các nền tảng truyền thông số đã tạo ra không gian thông tin mở, đa chiều, song đồng thời cũng làm gia tăng tình trạng nhiễu loạn thông tin, lan truyền tin giả, thông tin sai lệch và xu hướng “né tránh tin tức” của công chúng. Trong bối cảnh đó, việc tìm kiếm những mô hình báo chí phù hợp nhằm nâng cao chất lượng thông tin, củng cố niềm tin xã hội và phát huy vai trò định hướng của báo chí chính thống trở thành yêu cầu cấp thiết.

Báo chí kiến tạo (Constructive Journalism) được nhận diện như một xu hướng phát triển mới của báo chí hiện đại, bắt nguồn từ “báo chí giải pháp”, nhấn mạnh trách nhiệm và vai trò tích cực của báo chí trong việc xây dựng xã hội lành mạnh. Thay vì chỉ tập trung phản ánh sự kiện hay khai thác các khía cạnh tiêu cực, báo chí kiến tạo hướng tới việc phân

tích bối cảnh, làm rõ nguyên nhân, gợi mở giải pháp và khuyến khích đối thoại mang tính xây dựng. Đây được xem là một cách thức để báo chí thích ứng với môi trường truyền thông số, đồng thời góp phần củng cố vai trò xã hội và giá trị nhân văn của báo chí trong đời sống đương đại.

Xuất phát từ yêu cầu lý luận và thực tiễn đó, đề tài *Nghiên cứu về báo chí kiến tạo trong thời đại công nghệ số và đề xuất giải pháp thúc đẩy vai trò kiến tạo của báo chí chuyên ngành tại Việt Nam thời công nghệ số* được triển khai nhằm nghiên cứu một cách có hệ thống những vấn đề lý luận cơ bản về báo chí kiến tạo, làm rõ vai trò của báo chí kiến tạo trong bối cảnh công nghệ số, đặc biệt là dưới tác động của trí tuệ nhân tạo (AI), đồng thời phân tích thực trạng và đề xuất các giải pháp nhằm thúc đẩy sự phát triển của báo chí kiến tạo tại Việt Nam.

Về phương diện lý luận, đề tài đã làm rõ khái niệm, lịch sử hình thành và phát triển của báo chí kiến tạo, đồng thời chỉ ra những đặc điểm cốt lõi của mô hình báo chí này. Trên cơ sở so sánh với báo chí truyền thống và một số loại hình báo chí khác, đề tài khẳng định báo chí kiến tạo có những đặc

trung nổi bật như: Tập trung vào giải pháp thay vì chỉ nêu vấn đề; tiếp cận đa chiều, khách quan và cân bằng; coi trọng đối thoại mang tính xây dựng; hướng tới việc tạo dựng niềm tin và khuyến khích hành động tích cực của công chúng.

Trên nền tảng lý luận đó, đề tài đã phân tích vai trò của báo chí kiến tạo trong thời đại công nghệ số. Kết quả nghiên cứu cho thấy, trong bối cảnh bùng nổ thông tin và sự phát triển mạnh mẽ của mạng xã hội, báo chí kiến tạo có khả năng góp phần giảm thiểu thông tin sai lệch, nâng cao chất lượng nội dung và củng cố niềm tin của công chúng đối với báo chí chính thống. Việc chuyển từ cách đưa tin thuần túy sang phân tích, lý giải và định hướng giải pháp giúp báo chí không chỉ phản ánh thực tại mà còn tham gia tích cực vào quá trình giải quyết các vấn đề xã hội, qua đó khẳng định vai trò dẫn dắt và định hướng dư luận.

Một nội dung quan trọng của đề tài là phân tích tác động của AI đối với báo chí nói chung và báo chí kiến tạo nói riêng. Đề tài chỉ ra rằng AI đang ngày càng được ứng dụng rộng rãi trong quy trình sản xuất tin tức, từ thu thập và xử lý dữ liệu, kiểm chứng thông tin, cá nhân hóa nội dung đến đo lường mức độ tương tác và phản hồi của công chúng. Việc ứng dụng AI có thể hỗ trợ báo chí kiến tạo nâng cao độ chính xác, hiệu quả và khả năng tiếp cận công chúng. Tuy nhiên, đề tài cũng nhấn mạnh những thách thức và lo ngại liên quan đến tính trung thực, độ tin cậy của thông tin, vấn đề đạo đức nghề nghiệp và trách nhiệm xã hội của người làm báo. Trên cơ sở đó, đề tài khẳng định yêu cầu sử dụng AI một cách có kiểm soát, coi AI là công cụ hỗ trợ, không thay thế vai trò tư duy, bản lĩnh và trách nhiệm của nhà báo.

Về thực trạng, đề tài đã khảo sát và phân tích một số mô hình, chuyên mục và sản phẩm báo chí theo hướng kiến tạo được triển khai tại các cơ quan báo chí của Việt Nam như báo Nhân Dân, báo Quân đội nhân dân, Đài Phát thanh và Truyền hình Hà Nội, Đài Truyền hình Việt Nam, Kênh VOV Giao thông, Thông tấn xã Việt Nam, Tạp chí Thông tin và Truyền thông... Kết quả cho thấy, báo chí kiến tạo bước đầu đã được triển khai tại một số cơ quan báo chí với những kết quả tích cực, thể hiện qua các tuyến bài, chuyên đề có chiều sâu, sử dụng dữ liệu, tiếp cận đa chiều và tạo được sự tương tác của công chúng. Một số sản phẩm báo chí kiến tạo đã tạo ra tác động xã hội nhất định, góp phần thúc đẩy đối thoại xã hội và ảnh hưởng đến quá trình hoạch định, điều chỉnh chính sách. Tuy nhiên, đề tài cũng chỉ ra những hạn chế như việc thiếu định hướng chiến lược thống nhất, cơ chế chính sách chưa đồng bộ, nhận thức và năng lực thực hành báo chí kiến tạo của đội ngũ người làm báo còn chưa đồng đều.

Trên cơ sở phân tích lý luận và thực tiễn, đề tài đã đề xuất hệ thống giải pháp nhằm thúc đẩy sự phát triển của báo chí kiến tạo trong bối cảnh công nghệ số. Các giải pháp tập trung vào việc hoàn thiện cơ chế, chính sách phát triển báo chí kiến tạo; nâng cao năng lực nghề nghiệp và đạo đức báo chí cho đội ngũ người làm báo; đổi mới chiến lược nội dung và quy trình sản xuất tin tức tại các cơ quan báo chí; tăng cường đào tạo và tái đào tạo về báo chí kiến tạo tại các cơ sở đào tạo báo chí. Những giải pháp này được xây dựng trên cơ sở bám sát thực tiễn, có tính khả thi và phù hợp với điều kiện phát triển báo chí ở Việt Nam hiện nay. ■

HUYỀN TRANG giới thiệu